

ЛЕКЦІЯ 7 (2 год), ЗМ2,Т1

Тема: Українська РСР в умовах непу (1921-1928 роках).

Мета: : ознайомити студентів з процесом запровадження непу в УРСР, його особливості, розкрити оформлення Союзу РСР та входження до нього УРСР; з'ясувати причини та наслідки голоду 1921-1922рр.;

формувати у студентів уміння робити порівняльну характеристику історичних подій;

виховувати повагу до минулого нашої держави.

Література.

- 1.Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академія, 2014
- 2.Корміч Л.І. Історія України – К.: Алерта, 2010
- 3.Смолій В.А. Історія України, К.; 2010.
- 4.Світлична В.В. Історія України, К.: Каравела, 2015р, - 384с.

План

- 1.Політична криза 1921 року. Причини непу.
- 2.Сутність нової економічної політики і особливості впровадження на Україні.
- 3.Голод 1921-1922 років.
- 4.Входження УРСР до складу Радянського Союзу.
- 5.Кампанія з ліквідації неписьменності.

Організаційний момент.

Актуалізація опорних знань:

- 1)яка ситуація склалася в Україні в результаті революції?
- 2)на вашу думку, що призвело до зміни курсу в економіці?

Розповідь викладача.

1.У зовнішній політиці Україна допускалася до налагодження відносини з іноземними державами. Так, на початку 1922р. вона підписала договір про дружбу і братерство з Туреччиною, а також уклала торговельні угоди з Австрією, Німеччиною.

Надзвичайно складним було внутрішнє становище УСРР. У 1920 році Україна одержала тільки 10% довоєнної промислової продукції. З 11 тисяч підприємств працювало тільки 2552. було повністю знищено близько 4 тис. км залізничних колій. Загальна сума збитків оцінювалася в 12 млрд. крб.. зменшувалися посівні площі, погіршувався обробіток ґрунту, порушення норм сівби, неврожай 1920 року. Однак найбільшим руйнівним чинником, що згубно впливав на сільськогосподарське виробництво, була продовольча політика більшовиків, котра повністю позбавляла селянство економічних стимулів.

Деякий час після закінчення громадянської війни більшість членів РКП(б) стояла на позиціях «воєнного комунізму». План електрифікації Росії (ГОЕРЛО) станції планувалося будувати в Україні.

Розповідь викладача

2.Неп (нова економічна політика) – політика, заснована на ринкових відносинах, різних формах власності й економічних методах керування народним господарством. Рішення про її проведення було прийнято на X з'їзді РКП (б) (березень 1921р). Неп розглядали як перехідну форму від капіталізму до соціалізму.

Неп базувався на концепції переходу до соціалізму через державний капіталізм. Основні принципи непу: державна монополія, державна власність на великі та орендні підприємства, госпрозрахунок у промисловості, гальмування розвитку великих індивідуальних господарств на селі.

Неп приніс наступні зміни у сільське господарство:

- *продрозкладка була замінена на продподаток, розмір якого вдвічі менший за продрозкладку, був задалегідь відомий селянинові, що посилювало зацікавленість у підвищенні продуктивності свого господарства;

- *селяни здобули можливість продавати лишки своєї продукції через кооперативні організації чи на ринках;

- *було ліквідовано кругову поруку – кожний селянин платив самостійно.

Неп у промисловості виявився у наступному:

- *проведення децентралізації керівництва промисловістю;

- *переведення багатьох підприємств на госпрозрахунок;

- *скасування загальної трудової повинності, формування ринку робочої сили;

- *перехід від зрівняльної заробітної плати до відрядної;

- *залучення іноземного капіталу у формі концесій.

Неп у галузі торгівлі й фінансів запроваджував:

- *відмову від прямого продуктообміну й повернення до приватної торгівлі;

- *поява багатьох видів торгівлі – приватної, кооперативної, державної, відкриття у великих містах торгівельних бірж;

- *випуск червінця, що дорівнював 10 золотим карбованцям і був забезпечений золотом на 25 %;

- *різні (86 видів) податки як джерела постійного поповнення держбюджету, введення платні за комунальні, транспортні та інші послуги.

В Україні неп почав реалізовуватися пізніше – з 1922р. Його запровадження було пов'язане з певними труднощами. Так, комнезами, які об'єднали бідні верстви населення, серйозно були проти запровадження непу. Однак неп відіграв важливу роль у розвитку промисловості та сільського господарства.

Але неп не міг бути тривалим, бо базувався на двох протилежностях: в економіці панували ринкові відносини, у політиці – адміністративно-командна система, що прагнула підкорити економіку своїм політичним цілям. Реформи в економіці не були доповнені реформами в політичній сфері, а незалежними власниками було важко керувати. Тому в 1929р. сталінське керівництво відмовилися від непу.

Бесіда:

1)у чому полягала суть непу?

2)яким чином неп впроваджувався на Україні?

3)у чому ви вбачаєте обмеженість непу?

Розповідь викладача

3. Голодомор – це соціально-економічне явище, що виявляється у позбавленні населення мінімуму необхідних продуктів харчування та призводить до його вимирання та негативної зміни демографічної та соціальної структури населення.

Голодомор 1921-1922рр. причини:

- *політика «воєнного комунізму» (продрозкладка – насильницьке вилучення хліба в селян);

- *заборона селянам реалізовувати хлібні лишки за ринковими цінами;

- *падіння товарності сільського господарства внаслідок незацікавленості селян у розвитку виробництва сільгосппродукції;

- *Перша світова та громадянська війна.

- *руйнування матеріальної бази сільського господарства внаслідок надзвичайно жорсткої посухи, що спричинили неврожаї в 1921 1922 років.

- *криза в сільському господарстві, яка була посилена скороченням промислового виробництва через його мілітаризацію під час громадянської війни.

Голод охопив Олександрівську, Донецьку, Катеринославську (Дніпропетровську), Миколаївську, Одеську, південь Полтавської та Харківської губерній – усього 21 повіт України. Відбулося масове запустіння сіл. Селяни переселялися в багатші села. Водночас з України продовжували надсилати до Росії ешелони з продовольством.

Лише з середини 1922р. голодуючим в Україні було надано допомогу Американською адміністрацією допомоги. Владаю було введено систему «голодних пайків», почалися вилучення і продаж за кордон музейного і церковного майна. Голод було ліквідовано лише у середині 1923р. – значно пізніше, ніж у голодуючих районах Росії. Під час голодомору 1921-1922рр. померло від 500тис. до 1 млн. осіб.

Атеїстичне керівництво держави і більшовицької партії скористалося голодом 1921-1923рр. як зручним приводом для посилення репресій проти духовенства. Розгорнулася широка кампанія вилучення коштовностей із храмів і культових споруд для закупівлі зерна за кордоном. Починаються розстріли та арешти священників та віруючих. До нещадного придушення опору духовенства закликав більшовиків Ленін.

1) як ви розумієте термін «терор голодом»?

2) чому більшовики пішли на конфлікт з церквою?

Розповідь викладача

4. Установлення радянської влади в Україні наприкінці 1919р. поставило питання щодо врегулювання міждержавних відносин РСФРР і УСРР. 28 грудня 1920р. було підписано союзний робітничо-селянський договір, що визнавав незалежність і суверенність обох республік, передбачав створення воєнного та господарського союзу, об'єднання комісаріатів військових та морських справ, зовнішньої торгівлі.

Постало питання чіткого визначення повноважень і прав республік, які утворили з РСФРР «договірну федерацію». Уряди та ЦК компартій УСРР, Білоруської РСР, закавказьких радянських республік вимагали удосконалити федеративні взаємовідносини. Із цією метою було утворено комісію для підготовки до проведення Пленуму ЦК. За результатами роботи комісії було складено проект рішення, який передбачав визнання доцільності входження радянських республік до

складу РСФРР та розширення повноважень органів влади Радянської Росії щодо республіканських органів влади. Ініціатором розробки цього плану, який дістав назву «автономізації», був Й.Сталін. В.Ленін відхилив план «автономізації» і запропонував план добровільного об'єднання усіх союзних республік у Союз Радянських Республік. Цей план було схвалено членами комісії.

6 жовтня 1922р. було визнано необхідність укладення договору між Україною, Білорусією, Грузією, Вірменією, Азербайджаном та Росією про об'єднання їх у федерацію під назвою «Союз Радянських Соціалістичних Республік».

10 грудня 1922р. VII Всеукраїнський з'їзд у Харкові прийняв Декларацію про підтримку утворення нової держави – Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

30 грудня 1922р. відбувся I Всесоюзний з'їзд рад, який затвердив Декларацію про утворення СРСР і Договір про утворення СРСР.

Конституційне оформлення статусу СРСР відбулося протягом 1923-1924 рр. Конституційна комісія на чолі з М.Калініним розробила проект договору та союзної конституції. Проект конституції передбачав посилення політики централізму, втручання в права республік, утворення унітарної держави.

31 січня 1924р. II Всесоюзний з'їзд рад прийняв Конституцію СРСР, яка затверджувала об'єднання радянських республік в єдину багатонаціональну державу – Союз Радянських Соціалістичних Республік.

Мозковий штурм:

1)у чому суть суперечностей між УСРР і РСФРР?

2)яким чином відбулося конституційне оформлення СРСР?

3)на яких засадах входила УСРР до складу СРСР?

Український уряд одержав право на керівництво внутрішніми справами, юстицією, сільським господарством, освітою, охороною здоров'я, соціальним забезпеченням.

З утворенням СРСР суверенні права України ще більше звузилися. Право на вихід було фікцією, бо залежало виключно від позиції ЦК ВКП(б). у республіці впроваджувалась триступенева система управління: центр – округ - район.

Уже в 20рр. в Україні проявилось невдоволення централізаторською політикою ВКП(б), нерівноправним становище України в складі СРСР. У 1926 році нарком освіти УСРР О.Шумський піддав критиці політику більшовиків в Україні, спрямовану на насадження на вищих державних і партійних посадах республіки не українців. Українці можуть відвернутися від радянської влади.

М.Волобуєв, доводив, що за радянської влади, як і в умовах царату, Україна залишається економічною колонією Росії, а промислове будівництво на її території ведеться в інтересах російського центру й не враховує потреб республіки. Ці погляди не отримали підтримки.

1)охарактеризуйте повноваження України у складі Радянського Союзу?

2)аналіз історичного документу (див.ксерокс).

Розповідь викладача

5.Одним із важливих завдань культурно-освітньої роботи була ліквідація неписьменності серед дорослого населення. У травні 1920р. IV Всеукраїнський з'їзд рад видав постанову про боротьбу з неписьменністю. Все неписьменне населення

віком від 8 до 50 років зобов'язувалося навчитися грамоті. До цієї роботи планувалося залучити письменників у порядку трудової повинності з відповідною оплатою, а загальне керівництво покладалося на Головополітосвіту, до складу якої входила Всеукраїнська надзвичайна комісія по боротьбі з неписьменністю. Мета заодно й прищепити комуністичну ідею.

Оголосивши ліквідацію неписьменності одним із найважливіших політичних завдань, держава прагнула забезпечити цю кампанію літературою відповідного спрямування. В Україні видавалися букварі для дорослих «Геть неписьменність», «Червоний прапор», книга для читання «Ми новий світ збудуємо». Зміст цієї літератури мав забезпечити поєднання навчання елементарних навичок читання й письма, з вихованням відданості новому ладу, непримиренності до його противників.

Бесіда:

1) визначте, розв'язанню яких завдань була підпорядкована вся культурно-освітня робота в Україні?

2) дайте характеристику роботи товариства «Геть неписьменність!»?

3) вирішення тестових завдань.